

Віта ГАВРИЛЮК кандидат економічних наук,
асистент кафедри фінансів, банківської справи,
страхування та електронних платіжних систем
Подільський державний аграрно-технічний університет
м. Кам'янець - Подільський

ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ

Протягом усього періоду незалежності України проводилося обґрунтування способів організації пенсійної системи пенсійної формули та методів індексації пенсії, але аналізу напрямів і пріоритетів трансформації пенсійної системи, інститутів пенсійного захисту, можливостей використання пенсійної системи як механізму стимулювання праці, а накопичувальних пенсійних фондів – для інвестицій та соціального і економічного зростання країни приділялася незначна увага.

Відомо, що в Україні відбуваються складні соціальні, економічні, політичні і демографічні процеси, які мають об'єктивний і довгостроковий характер і значно впливають на ситуація фінансового забезпечення пенсійної системи [1].

Так, фінансова криза пенсійної системи України зумовлена зменшенням виробництва, недосконалою системою оплати праці населення, відсутністю мотивації українців до заробляння пенсійних прав, низькими показниками зайнятості населення та поширенням практики надання пільг зі сплати пенсійних внесків тощо.

Слід зазначити, що причинами складного фінансового стану пенсійної системи є економічні, соціальні, політичні, демографічні, адміністративні, інституційні, правові, ідеологічні, морально-психологічні фактори тощо.

Крім цього, законодавчі засади моделі фінансового забезпечення пенсійної системи також не сприяють залученню фінансових ресурсів до пенсійної системи, оскільки існуюча нормативно-правова база в зазначеній сфері є недосконалою. Нормативно-правове поле пенсійної системи потребує подальшого розвитку та приведення багатьох чинних законодавчих актів у

відповідність із базовими законами, що регулюють питання фінансування пенсійного забезпечення.

Можна засвідчити, що основна причина низької ефективності моделі фінансового забезпечення пенсійної системи є відсутність єдиної державної методологічної бази пенсійної політики та соціальних перетворень в українському суспільстві в цілому [2].

Щодо зарубіжного досвіду подолання аналогічних проявів, то він демонструє, що в кожній із країн світу існує власна національна модель фінансового забезпечення пенсійної системи.

Такі пенсійні системи країн мають відмінні характеристики, однак основні елементи в них є подібними. На прикладі країн ЄС спостерігаємо наступне: посилення ролі пенсійного страхування в пенсійному забезпеченні населення; участь держави полягає у регулюванні, покритті дефіцитів солідарних пенсійних фондів, гарантуванні мінімального розміру пенсії з державного бюджету; пенсійний вік встановлений не нижче 65- 67 років для чоловіків та 60-63 років для жінок; відстрочення виходу на пенсію стимулюється підвищенням пенсії; стимулювання недержавного пенсійного забезпечення; поєднання розподільчих та накопичувальних систем при перевазі останніх; широке інвестування коштів пенсійних фондів в економіку; присутня альтернатива вибору системи пенсійного страхування, що дає змогу забезпечити високу гнучкість пенсійних систем; значна увага держави приділяється питанням стабільності пенсійної системи, фінансовій стійкості фондів; пенсійний дохід у ряді країн є предметом оподаткування тощо [3].

Цікавим є досвід країн Латинської Америки, який, свідчить, що рівень пенсійного забезпечення залежить від економічної ситуації в країні, зокрема рівня інфляції, обсягу зовнішнього і внутрішнього боргу, динаміки зростання зайнятості і безробіття, зростання оплати праці тощо. Позитивним для фінансового забезпечення пенсійної системи є уроки цих країн у питаннях ефективності управління пенсійними коштами, зниження рівня ризиків вкладень і скорочення адміністративних витрат. При цьому роль держави як регулятора пенсійної системи підвищується, посилюються наглядові функції держави.

Збільшення кількості економічно активного населення, що підпадає під пенсійне забезпечення за рахунок включення самозайнятих, підвищення питомої ваги реального сектору економіки є тими чинниками, які забезпечують фінансову стабільність цієї системи [4].

Таким чином, загальною рисою реформування пенсійних систем є суттєві масштаби, глибина здійснення пенсійного реструктурування. Майже 50% цих країн скоротили свої національні пенсійні програми і замінили їх індивідуальними рахунками, які регулюються ринковими механізмами. Відбувся процес послаблення першої складової пенсійної системи при посиленні її другої складової і активному розвитку добровільного страхування, змінилася психологія працівників, які усвідомлювали необхідність відраховувати внески з початку трудової діяльності [4].

Для України в процесі реформування вітчизняної пенсійної системи доцільно врахувати наступні елементи досвіду зарубіжних країн:

- пенсійні системи багатьох країн являють собою багаторівневі структури із змішаним фінансуванням, які органічно поєднують у собі елементи накопичувального, перерозподільного та державного фінансування пенсійних виплат;

- позитивними факторами на моделі пенсійних систем і рівень пенсійного забезпечення громадян виступають стабільність, досягнутий рівень розвитку економіки;

- досягнення певного рівня розвитку ринкової економіки створить необхідні матеріальні передумови для формування моделі пенсійної системи з достойним рівнем забезпечення пенсіонерів;

- перехід до самофінансування пенсійних систем супроводжується законодавчо регламентованими вимогами щодо забезпечення надійності пенсійних накопичень;

- затрати на перехід від солідарного фінансування до накопичувального є вищими, ніж прогнозовані за рахунок високих перехідних витрат;

–політичні та економічні умови, в яких проводилося реформування більшості пенсійних систем країн світу, нестабільні з причин недостатньо розвинених фінансових ринків та частих змін в уряді;

–багато сьогоденішніх працівників не можуть зробити свій вибір на користь приватної пенсійної системи;

–соціальний діалог щодо пенсійної реформи обмежений у більшості країн [4].

Отже, модель фінансового забезпечення пенсійної системи повинна бути цілісною; структурованою; динамічною; багатовимірною. Немає універсальних правил щодо формування та функціонування моделі пенсійної системи, хоча конструктивні елементи цієї системи в багатьох країнах є ідентичними: базова, страхова та накопичувальна складові пенсії. Проте реальний зміст пенсійних інститутів у кожній країні мають національний характер.

Таким чином, в основі трансформаційних процесів фінансового забезпечення пенсійної системи України є політичний, соціальний, економічний, управлінський, правовий, бюджетний, організаційний, функціональний, мотиваційний та соціально-психологічний чинники, комплексне застосування яких є визначальним для максимального досягнення цілей пенсійної політики.

Список використаних джерел

1. Малецька О.О. Трансформація пенсійних систем на сучасному етапі економічного розвитку. *Ефективна економіка*. 2013. №3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1864>

2. Рудик В.К. Особливості розвитку системи пенсійного страхування на сучасному етапі проведення пенсійної реформи. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/197263619.pdf>.

3.Офіційний сайт Пенсійного фонду України. <https://www.pfu.gov.ua/>.

4. Реформування пенсійної системи : що готує українцям влада URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2021/04/26/673309/>.